

Прегледни рад

УДК: 338.484:502.131.1(497.11)

Подршка одрживом развоју у Републици Србији Драган Стојковић^{1*}, Миљан Лековић²

¹ Универзитет у Крагујевцу, Економски факултет

² Универзитет у Крагујевцу, Факултет за хотелијерство и туризам у Врњачкој Бањи

Сажетак: Тежња ка енормним профитима, у условима изражене конкуренције и растуће производње, често води ка прекомерној и нерационалној употреби обновљивих и необновљивих природних ресурса. Наведено намеће потребу формирања различитих удружења и организација усмерених ка очувању животне средине, како би се успоставила равнотежа између економских и еколошких циљева. Развој који обезбеђује задовољење потреба садашњих генерација, али без угрожавања будућих генерација да на адекватан начин задовоље своје потребе назива се одрживи развој и представља резултат усклађености економских, еколошких и друштвених циљева у дугом року. На глобалном нивоу постоји велики број докумената који декларишу принципе одрживог развоја, од којих су најважнији Декларација о животној средини и развоју (1992) и документ РИО+20 (2012), оба дефинисана у Рио де Жанеиру. Република Србија од 2008. године има дефинисану Националну стратегију одрживог развоја која је усклађена са свим глобалним документима из ове области и представља оквир за дефинисање стратегија локалног одрживог развоја.

Кључне речи: одрживи развој, економија, екологија, потребе.

JEL класификација: A1, Q01

Supporting the sustainable development in the Republic of Serbia

Abstract: Aspiration for enormous profits, under conditions of strong competition and growing production, often leads to excessive and irrational use of renewable and non-renewable resources. This raises the need of forming various associations and organizations aimed at preserving the living environment, in order to achieve a balance between economic and environmental objectives. The development that meets the needs of present generations without compromising the ability of future generations to meet their own needs is called sustainable development which is the result of congruence of economic, environmental and social objectives in the long term. At the global level, there is a large number of documents setting out the principles of sustainable development, among which the most important are Declaration on Environment and Development (1992) and document RIO+20 (2012), both defined in Rio de Janeiro. Since 2008 the Republic of Serbia has the defined National strategy for sustainable development which is in line with all global documents in this field and provides a framework for defining local sustainable development strategies.

Keywords: sustainable development, economy, ecology, needs.

JEL classification: A1, Q01

* dstojkovic@kg.ac.rs

1. Увод

Проблем одрживог развоја заузима централно место у савременим условима пословања, а нарочито након глобалне економске кризе настале 2008. године. Једна од најважнијих карактеристика одрживог развоја је обједињавање економије и екологије приликом доношења одлука на свим нивоима. Данас се свет суочава са проблемом пораста броја становника уз истовремене проблеме производње хране и исцрпљивања природних ресурса. Из тог разлога веома је битно да се промене постојеће навике и да се компаније окрену пословању заснованом на принципима одрживог развоја. Основни задатак одрживог развоја је стварање бољег света у коме ће економски, социјални, културни и еколошки фактори бити уравнотежени (Костић и Петровић, 2015, 75). Одрживи развој је програм акције који подразумева локалне и глобалне реформе у области економије, друштвеног развоја и заштите животне средине. Овај програм се стално модификује и усавршава у циљу развијања и ширења нових модела економског развоја таквих да не угрожавају екосистеме и заједнице у којима функционишу. На тај начин се живот у будућности чини могућим и квалитетним.

У раду се анализира проблем одрживог развоја у Републици Србији. За потребе успешне анализе предмета истраживања, рад је структуриран у пет складно повезаних целина. У првом делу рада читаоци се упознају са појмом одрживог развоја, односно са активностима које су допринеле његовом дефинисању. У другом делу рада анализира се значај и улога коју заузима одрживи развој у Републици Србији. Том приликом разматра се Национална стратегија одрживог развоја која представља оквир деловања свих актера повезаних са овим проблемом у Републици Србији. У трећој и четвртој целини анализирају се програми одрживог развоја и њихово финансирање на посматраном подручју, док се у последњем делу рада на конкретном примеру града Крагујевца даје приказ стратегија одрживог развоја локалних самоуправа у Републици Србији.

2. Појам одрживог развоја

Постоји велики број дефиниција одрживог развоја које се суштински не разликују много од основне дефиниције коју је дала Светска комисија за животну средину и развој (*The World Commission on Environment and Developments*), а која се први пут појавила у *Oxford University Press*-у 1987. године и гласи: “Одрживи развој обезбеђује задовољење потреба садашњим генерацијама, али без угрожавања будућих генерација да на адекватан начин задовоље своје потребе“ (The World Bank, 2001). Одрживи развој би се могао схватити и као захтев да повећање благостања у садашњем периоду не сме имати за последицу смањење благостања у будућности (Митић, 1996, 276). Међутим, ова дефиниција не узима у обзир чињеницу да се потребе временом мењају и да оно што чини добробит људима данас не мора то бити и у будућности. Другим речима, оно што се сматра прикладним за садашњу генерацију не мора одговарати будућим генерацијама (Bigerna и сар., 2014).

Декларација о животној средини и развоју из Рио де Жанеира из 1992. године ([*Rio Declaration on Environment and Development*](#)) јесте међународни уговор који представља једну врсту кратког водича за будући одрживи развој у свету. Декларација је потписана 14. јуна 1992. године на Земаљском самиту, односно Конференцији Уједињених нација о животној средини и развоју ([*Earth*](#)

[Summit/United Nations Conference and Development](#)). На Самиту је учествовало 178 држава из целог света и око 2400 представника организација цивилног друштва. У декларацији о животној средини и одрживом развоју која садржи 27 принципа дефинисан је појам одрживог развоја. Комисија за одрживи развој је успостављена као орган Уједињених нација од 1992. године са задужењем за праћење даљег тока активности започетих на Светском самиту у Рио де Жанеиру. Комисија за одрживи развој се састаје једном годишње у седишту Уједињених нација и сваке године је посвећена одређеној теми.

Приликом потписивања Декларације о животној средини и развоју њени потписници позивали су се на одредбе Декларације Конференције Уједињених нација о човековој средини из Стокхолма, из 1972. године ([Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment](#)). Поред ове декларације, том приликом дефинисани су и други документи као што су Агенда 21 ([Agenda 21](#)), Принципи о шумама ([Non-Legally Binding Authoritative Statement of Principles for a Global Consensus on the Management, Conservation and Sustainable Development of All Types of Forests](#)), Конвенција о биодиверзитету ([Convention on Biological Diversity](#)) и Оквирна конвенција о климатским променама ([United Nations Framework Convention on Climate Change](#)) (Јовановић-Гавриловић, 2013, 11).

Након две деценије од Конференције о животној средини и развоју која је одржана у Рио де Жанеиру, светске прилике су наметнуле потребу да се поново у овом граду 2012. године одржи Конференција о одрживом развоју. Главна тема била је зелена економија (зелени раст) што указује да се димензија одрживости опет нашла у центру пажње (Јовановић-Гавриловић, 2013, 11). Томе је допринела глобална финансијска и економска криза. У условима рецесије велики број земаља света карактерише висок удео подстицаја усмерених ка зеленим улагањима која доприносе остваривању еколошких циљева. То је у складу са глобалним зеленим New Deal-ом који је дефинисан по угледу на оригинални New Deal из 30-их година XX века, а покренут је у оквиру UNEP-ове Иницијативе за зелену економију. Од септембра 2008. године до децембра 2009. године око 16% средстава стимулативних фондова на глобалном нивоу било је усмерено на зелене пројекте (Јовановић-Гавриловић, 2013, 11). Промовисање обновљивих извора енергије у развијеним, али и у земљама у развоју, наметнуло се као суштинска потреба на глобалном нивоу (Vigerna и сар., 2014).

Исход документа РИО+20 који је дефинисан у оквиру Конференције о одрживом развоју одржане 2012. године је утврђивање три кључна процеса (Јовановић-Гавриловић, 2013, 11):

- Отворена радна група о циљевима одрживог развоја у предвиђеном мандату да развије сет циљева одрживог развоја;
- Експертски комитет о финансирању одрживог развоја у предвиђеном мандату да утврди финансијска средства и поступке као део употребе средстава;
- Да се развије процес механизма технолошких олакшица, да се у мандату утврде начини да и земље у развоју користе технологију која одговара одрживом развоју.

Коначни извештаји из ових процеса, који су завршени до краја 2014. године, служе као основа за даље преговоре по питањима одрживог развоја.

Велики број земаља прихватиле су политике и програме који се могу подвести под широко дефинисан зелени раст. Јуна 2009. године 34 државе света и Европска унија потписале су OECD Декларацију о зеленом расту. У складу са наведеном декларацијом, а као одговор на економско финансијску кризу и изазове климатских промена, Европска унија је 2010. године усвојила стратегију Европа

2020 која се фокусира на нову одрживу социјалну тржишну привреду, паметну, зеленију економију у којој просперитет проистиче из иновација и ефикаснијег коришћења ресурса и у којој је кључни инпут знање. Предузетништво игра значајну улогу у одрживом економском развоју. Оно подстиче иновације, запошљавање и благостање у друштву (Екмексиоглу, 2013). Такође, ниво утицаја привреде на животну средину зависи од степена развијености конкретне привреде. Пољопривреда и лака индустрија подразумева низак ниво загађења животне средине, док је прерађивачка индустрија знатно загађује. Такође, утицај зависи и од нивоа развијености технологије која се примењује. Ниско-развијена технологија троши више ресурса и више загађује животну средину него што је то случај када се користи високо-развијена технологија (Guo & Ma, 2009).

Успостављањем одрживог развоја корист од развијености заједнице се подједнако расподељује на све друштвене групе и осигурава се њихова дуготрајност. На локалном нивоу, односно у градовима и општинама, одрживи развој подразумева да локални економски развој подржава друштвени живот и друштвене снаге, користећи таленте и могућности локалног становништва. У том смислу, неопходно је интегрисање еколошких критеријума у систем економског одлучивања.

Природни ресурси се брзо исцрпљују што може представљати проблем за будуће генерације. Свака земља настоји да повећа економски раст како би побољшала животни стандард свог народа. С друге стране, еколошки проблеми постају све компликованији због прекомерне употребе ресурса (Awan, 2013). Веома је битно успоставити равнотежу у овом односу како би се омогућило остваривање одрживог развоја у дужем временском периоду. Одрживи развој обезбеђује квалитетнији живот за све, и за садашње и за будуће генерације.

Одрживи развој, као савремени развојни концепт који усклађује социјалне, економске и еколошке интересе садашњих и будућих генерација, веома је примењив у руралним подручјима, што се потврђује и у теорији и у пракси, нарочито у развијеним земљама (Ристић, 2013, 229).

3. Одрживи развој у Републици Србији

Као основна дефиниција одрживог развоја у Републици Србији може се издвојити дефиниција дата у Националној стратегији одрживог развоја Републике Србије, а по којој се одрживи развој одређује као дугорочни концепт који подразумева стални економски раст који осим економске ефикасности, технолошког напретка, више чистијих технологија, иновативности целог друштва и друштвено одговорног пословања, обезбеђује смањење сиромаштва, дугорочно боље коришћење ресурса, унапређење здравствених услова и квалитета живота и смањење загађења на ниво који могу да издрже чиниоци животне средине, као и спречавање нових загађења и очување биодиверзитета.

У Националној стратегији одрживог развоја Републике Србије као принципи одрживог развоја наводе се следећи (Влада Републике Србије, 2008):

- Међугенерациска солидарност и солидарност унутар генерације;
- Задовољити потребе садашњих генерација, али тако да се не угрозе права будућих генерација да задовоље своје потребе;
- Солидарност унутар генерације постићи демократски усаглашеном расподелом расположивог природног и створеног капитала, тако да се обезбеде основне људске потребе за све друштвене групе;
- Отворено и демократско друштво – учешће грађана у одлучивању.

Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије усвојена је у мају 2008. године, три године након партиципативног процеса. Тим који је радио на изради Националне стратегије био је састављен од три групе које је чинило 70 експерата и десетак невладиних организација.

Целокупна стратегија базирана је на четири основна, национална, стратешка документа и 16 секторских стратегија. Четири документа, кључна за формулисање Националне стратегије одрживог развоја била су (Влада Републике Србије, 2008):

- Национална стратегија Србије за приступање Србије и Црне Горе ЕУ (2005);
- Нацрт Националног плана заштите животне средине;
- Национална стратегија привредног развоја Србије (2006 – 2012);
- Стратегија за смањење сиромаштва.

Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије представља највиши документ са којим треба да буду усклађене све локалне стратегије одрживог развоја на посматраном подручју.

У Националној стратегији идентификовани су следећи приоритети (Влада Републике Србије, 2008):

Приоритет 1. Чланство у Европској унији;

Приоритет 2. Развој конкурентне тржишне привреде и уравнотежен економски раст;

Приоритет 3. Развој људских ресурса и повећање запослености;

Приоритет 4. Развој инфраструктуре и равномеран регионални развој;

Приоритет 5. Заштита и унапређење животне средине и рационално коришћење природних ресурса.

Национална стратегија одрживог развоја Републике Србије за период од 2008. до 2017. године дефинише одрживи развој као циљно оријентисан, дугорочан, непрекидан и свеобухватан синергетски процес који утиче на све аспекте живота на свим нивоима. У питању је свеобухватна, мултисекторска и дугорочна стратегија којом је дефинисана визија развоја земље до 2017. године и којом су утврђени приоритети и циљеви који утичу на све аспекте живота: економски, социјални, еколошки и институционални (Влада Републике Србије, 2008).

У извештају о анализи израде Националне стратегије одрживог развоја Републике Србије, који је 2008. године израдио Истраживачки институт за управљање одрживим развојем у Бечу, позитивно је оцењено вођење процеса израде Стратегије, као и само институционално решење.

Механизми за примену Стратегије могу бити различити, али је посвећеност Владе и политичка подршка увек неопходна. Њено спровођење зависи и од свих заинтересованих страна, од њиховог учешћа у припреми и примени Стратегије. Значајну улогу у остварењу циљева Стратегије има локална заједница, цивилни сектор, удружења и сами грађани, који треба да учествују у размени информација и спровођењу мера и активности. Да би се остварили дефинисани циљеви, потребно је изградити савремену и ефикасну државну управу, односно систем институција које заједнички воде одрживом развоју. Изградња ефикасног институционалног оквира на свим нивоима као и побољшање сарадње, координације и консултација како између сектора, тако и између државне управе и приватног и цивилног сектора предуслови су за остварење одрживог развоја.

Због сложености Стратегије, њеног концепта и начина спровођења, предвиђено је оснивање Канцеларије за одрживи развој. Њен основни задатак је координација спровођења Стратегије и Акционог плана кроз међусекторску сарадњу. Министарства и друге надлежне институције укључене у процес планирања немају увек потпуно или идентично разумевање процеса одрживог развоја, па је задатак

ове канцеларије да сва питања посматра широко и свеобухватно. За друштво је веома важно да односи трошкова и користи од примене одрживог развоја буду јасно изражени, а грађани о томе информисани, што би доносиоцима одлука омогућило да донесу исправне одлуке за добробит друштва у целини. Задатак Канцеларије за одрживи развој је и да обезбеди ефикасан механизам праћења остваривања приоритета, принципа и циљева Стратегије, као и успостављање механизма извештавања о постигнутим резултатима. Нажалост, од усвајања Стратегије дошло је до погоршања економске ситуације у земљи што је довело до привременог одустајања од оснивања ове институције, али се у контексту реформе Генералног секретаријата Владе разматрају могућности да координација спровођења Стратегије у догледно време буде задатак овог владиног тела у надлежности председника Владе (Влада Републике Србије, 2008).

Институционални механизми за спровођење Стратегије зависе од специфичности уставног уређења сваке земље. Када је у питању одговорност за спровођење националних стратегија одрживог развоја у земљама Европске уније постоје два приступа: „високи“ ниво и ниво „пренете одговорности“. На „високом“ нивоу институционалну одговорност за спровођење ове стратегије преузима кабинет председника или премијера, док ниво „пренете одговорности“ подразумева пренос одговорности на секторе за планирање или на министарства за заштиту животне средине. Најбољи пример добре праксе и успешног спровођења националних стратегија одрживог развоја на „високом“ нивоу је Норвешка у којој је главна одговорност на канцеларији премијера. С друге стране, као институционално решење на нивоу „пренете одговорности“ истиче се пример Шведске која је 2005. године формирала Министарство за одрживи развој обједињавањем претходна три појединачна одељења: енергетика, заштита животне средине и планирање и становање. Шведска је једна од земаља Европске уније која је лидер у кључним областима одрживог развоја (Радојевић, 2010).

Координацију спровођења Стратегије одрживог развоја у Републици Србији врши Кабинет потпредседника Владе за европске интеграције. У оквиру Кабинета те послове обавља Група за одрживи развој уз подршку Шведске агенције за развојну сарадњу кроз пројекат „Подршка спровођењу Националне стратегије одрживог развоја Републике Србије“. Успостављена је мрежа координатора која се састоји од представника надлежних министарстава на нивоу државних секретара или помоћника министара, представника осталих надлежних државних институција, као и представника локалних самоуправа. Она тренутно броји 230 чланова. У мају 2009. године основан је и Форум партнера у примени Акционог плана за спровођење Стратегије како би била успостављена комуникација и сарадња надлежних и партнерских институција и организација и тако омогућило ефикасније спровођење, праћење и извештавање. Потпредседник Владе за европске интеграције председава Саветом за одрживи развој који је владино саветодавно тело задужено за питања одрживог развоја земље. Чланови Савета су министри релевантних министарства, представници Кабинета потпредседника Владе за европске интеграције и представници невладиних организација.

Република Србија се при дефинисању свог институционалног оквира угледа на успешне примере земаља Европске уније. То је од изузетне важности имајући у виду да је спровођење Националне стратегије одрживог развоја битан предуслов за успешан процес европских интеграција.

Струковна организација “Амбасадори одрживог развоја и животне средине” је формално регистрована 2012. године, од стране експерата који су од 2004. године радили као неформална експертска група у оквиру организације “Амбасадори животне средине”. Ова организација делује у општем интересу унапређења,

популаризације и промоције научно-истраживачког рада, као и у јавном интересу у областима одрживог развоја, заштите животне средине и образовања, и другим областима реализације циљева Удружења, укључујући промоцију културних вредности, кроз истраживања, саветодавство, експертске анализе, иновације, образовање и промоцију.

По угледу на Европску унију која је донела економску стратегију до 2020. године Србија је конципирала одговарајући документ "Србија 2020". Мада се у овом документу зелени раст експлицитно не помиње, енергетски сектор и повећање енергетске ефикасности препознати су као важан генератор привредног раста Србије у наредној деценији (Јовановић-Гавриловић, 2013, 123).

За ове сврхе Србији су расположиви и одговарајући фондови Европске уније и кредитне линије европских банака. Децембра 2009. године формиран је *The Green for Growth Fund* за Југоисточну Европу од стране Европске инвестиционе банке и *KfW Entwicklungsbank* (Развојна банка Немачке), уз финансијску подршку Европске комисије и Европске банке за обнову и развој. Фонд пласира средства углавном кроз локалне финансијске институције за сектор обновљивих извора енергије и енергетску ефикасност.

Ипак, препреке одрживом развоју у Србији су бројне. То су разна политичка, институционална, економска, социјална и еколошка ограничења (Митић, 1997, 176).

4. Програми одрживог развоја у Републици Србији

У Србији постоје бројна невладина и непрофитна удружења која делују у правцу промовисања и унапређења локалног и регионалног развоја. Једно од таквих удружења је „Центар за одржив локални и регионални развој“, који врши израду пројеката из области економског, друштвеног, енергетског и еколошког одрживог локалног и регионалног развоја, развоја конкурентности, едукације, стручног усавршавања, унапређења капацитета јединица локалних самоуправа, осигурања и реосигурања, развоја кооператива у руралним подручјима, јавно-приватног партнерства, међународне, прекограничне и међуопштинске сарадње (Центар за одржив локални и регионални развој, 2015).

Потребно је посебно истаћи „Програм подршке општинама IPA 2007 - Добра управа, планирање и пружање услуга“ (MSP IPA 2007) који финансира Европска унија, а спроводи конзорцијум који предводи *GIZ International Services*. Реализација пројекта је започела у јануару 2010. године, а завршила се у јануару 2013. године. Свеобухватан циљ пројекта је био да допринесе бољој управи и економском развоју у Србији кроз подршку великом низу аспеката децентрализације одговорности и надлежности са централног на локални ниво.

Пројекат је обухватао четири компоненте (Марошек и сар., 2012, 5):

- општинско планирање,
- општинске финансије,
- административна ефикасност,
- управљање фондом бесповратне помоћи.

Стратегија локалног одрживог развоја (СЛОП) је општи стратешки план града/општине који дефинише смернице и кључне активности за будући развој града/општине. Она мора бити дефинисана у складу с националним и регионалним плановима и стратегијама, као и са усвојеним стандардима за стратешко планирање на локалном нивоу које препоручује Стална конференција градова и општина (СЛОП стандарди).

СЛОП се спроводи у пет основних фаза (Марошек и сар., 2012, 10):

- припремна фаза,
- анализа и оцена стања,
- стратешки оквир,
- акциони план и
- припрема спровођења и спровођење.

Свака од фаза предвиђених СЛОП-ом подразумева одређене кораке које је неопходно спровести. Мониторинг и евалуација играју веома важну улогу у оквиру последње фазе СЛОП процеса, јер утврђују механизме и процедуре за спровођење стратегија.

Значајну подршку области одрживог развоја у Републици Србији даје *USAID* Пројекат одрживог локалног развоја чији је носилац Америчка агенција за међународни развој. Он подржава локалне самоуправе, приватни сектор и цивилно друштво у правцу унапређивања ефикасности и остваривања економије обима кроз међуопштинску сарадњу, а све у циљу убрзаног економског развоја. Кључне активности овог пројекта усмерене су на подршку отварању нових радних места и смањење незапослености у регионима. Пројекат пружа стручно-саветодавну помоћ и обезбеђује неповратна финансијска средства. Планирано је да пројекат траје 5 година, у периоду 2011-2015. година.

Активности *USAID* пројекта усмерене су на следеће три важне области (*USAID SERBIA*, 2014):

- јачање међуопштинске сарадње,
- реформа јавне управе и
- развој младих и учешће грађана.

Кроз јачање међуопштинске сарадње *USAID* пројекат пружа помоћ групи општина/градова у партнерству са приватним сектором и цивилним друштвом. На овај начин се формирају подручја/области међуопштинске сарадње које су оспособљене да заједнички планирају, спроведу и управљају међуопштинским пројектима економског развоја. Пројекат подржава укључивање приватног сектора у планирање регионалног економског развоја, како би се обезбедиле инвестиције, приходи и запошљавање. У исто време пружа стручну помоћ локалним властима да би се привукле и задржале капиталне инвестиције, односно обезбедио приступ расположивим изворима финансирања: националним и веома значајним ЕУ IPA фондовима.

Путем реформе јавне управе *USAID* пројекат пружа помоћ градовима и општинама у изабраним областима међуопштинске сарадње кроз подршку побољшању финансијских, техничких и управљачких капацитета на локалном и регионалном нивоу и кроз афирмацију принципа доброг управљања, а све са циљем да се успешно примене регионалне политике и планови.

Кроз компоненту Развој младих и учешће грађана *USAID* пројекат подржава приватни и јавни сектор у развоју иновативности и предузетништва младих. Циљ је да се развију формалне и неформалне методе учења како би млади стекли практичне вештине које ће им помоћи при запошљавању. У сарадњи са надлежним министарствима, партнерским општинским Канцеларијама за младе и локалним предузећима, овај пројекат организује тренинге и радне праксе за младе. Такође, подржава организације младих/за младе, организације цивилног друштва и институције које се баве неформалним образовањем како би се промовисале активне мере запошљавања младих и реализовале активности друштвено одговорног пословања и социјалног предузетништва.

Поред наведеног, пројекат ради и на јачању капацитета организација цивилног друштва у праћењу и спровођењу активности регионалног економског развоја, као

и на осигурању транспарентности и ефикасности рада локалних власти у партнерским подручјима међуопштинске сарадње (USAID SERBIA, 2014).

5. Финансирање одрживог развоја у Републици Србији

Према процени конкретних Програма Уједињених Нација намењених финансирању одрживог развоја (*United Nations Environment Programme*), потребе за финансирањем одрживог развоја у свету су велике и износе око 17 билиона долара, али су мале у поређењу са глобалним финансијским средствима која су 2012. године износила око 218 билиона долара (UNEP, 2013). Преусмеравање само малог дела ових средстава ка одрживом развоју може имати огроман значај. Потребно је мобилисати домаће и стране изворе, и то како из јавног тако и из приватног сектора.

Финансирање програма одрживог развоја од стране држава потписница Међународног споразума о миленијумским циљевима одрживог развоја је од примарног значаја за друштво у целини. Финансирање циљева, који су постављени у оквиру Међународних циљева одрживог развоја на свим нивоима, од стране Републике Србије регулисано је законским нормативима који представљају финансирање из буџета Републике и локалних буџета, пореским ослобођењима пореског биланса предузећа, путем донација и хуманитарним активностима грађана (Мајсторовић и Милојевић, 2006, 22).

Финансирање одрживог развоја у Републици Србији изводи се преко следећих институција (Мајсторовић и Милојевић, 2006, 22):

- Буџета Републике Србије (кроз министарства науке и животне средине, преко Управе за заштиту животне средине);
- Завода за заштиту природе Србије (основан 1948. године). То је државна установа која се бави заштитом и унапређењем природне баштине Србије;
- Агенција за заштиту животне средине;
- Локалних самоуправа (кроз Одбор за заштиту животне средине при сталној конференцији градова и општина Србије);
- Из иностранства, кроз донације (преко ISDACOM информационог система);
- Као расходна ставка пореског биланса предузећа;
- Појединачна издвајања.

Најбитнија карактеристика одрживог развоја је обједињавање екологије и економије у доношењу одлука на свим нивоима. Појам одрживог развоја не искључује привредни раст, али ако економски раст треба да повећа благостање он мора узети у обзир социјалну област и област животне средине (Митић, 1996, 276). Европска заједница инсистира да се у програмима развоја и заштите животне средине економски и еколошки циљеви морају интегрисати као и мере превентиве, као основа развојног процеса.

Републици Србији предстоји тежак и дуготрајан период оживљавања привреде у новим околностима међународних привредних, трговинских и финансијских токова. Тренутно Република Србија пролази кроз завршне фазе транзиционе реформе, а такође интензивно се прилагођава европским стандардима у настојању да постане равноправна чланица Европске уније (Лековић и Пантић, 2014, 69). Поштовање европских смерница и испуњење европских стандарда допринеће одрживости домаће привреде.

Уопштено посматрано сви извори финансирања програма и пројеката одрживог развоја могу се сврстати у домаће и стране изворе (Град Ниш, 2009):

1. Домаћи извори финансирања:

- Фондови Републике Србије;
- Средства агенција Републике Србије;
- Кредитне линије, подстицајна средства и трансфери Владе и Министарстава РС;
- Буџет града;
- Кредитне линије пословних банака;
- Средства домаћих приватних инвеститора;
- Донације;

2. Страни извори финансирања:

- ЕУ и остали међународни фондови и програми;
- Кредитне линије страних влада и међународних финансијских институција;
- Пројекти и средства заинтересованих страних инвеститора;
- Донације.

6. Примери стратегија одрживог развоја градова у Републици Србији

Стратегија одрживог развоја је општи стратешки план развоја града или општине који даје смернице и подстицаје за будући развој. Она дефинише одрживи развој као циљно орјентисан, дугорочан, свеобухватан и синергетски процес који утиче на све аспекте живота. Стратегија је орјентисана на стварање одрживог модела који на квалитетан начин задовољава друштвено-економске потребе и интересе грађана, а истовремено елиминише или значајно умањује утицаје који представљају претњу или штету по животну средину и природне ресурсе.

У овом делу рада представиће се основни елементи Стратегије развоја града Крагујевца која важи за једну од најбоље дефинисаних стратегија ове врсте у Републици Србији.

Процес израде Стратегије одрживог развоја града Крагујевца је започео у децембру 2009. године Скупштинском одлуком о приступању изради ове стратегије. Почетком 2010. године урађена је социо-економска анализа града, а након тога и секторска и SWOT анализа као и бројне анкете са грађанима. На основу добијених резултата, чланови Градског форума за израду Стратегије дефинисали су седам развојних приоритета за град и представили визију града за следећих 20 година.

Стратегија одрживог развоја града Крагујевца обухвата период 2013-2018. година и њом су утврђени следећи приоритети (Град Крагујевац, 2012):

- Унапређење инфраструктуре;
- Развој економије и предузетништва;
- Заштита животне средине;
- Рурални развој;
- Унапређење система здравствене и социјалне заштите;
- Унапређење система образовања и културе;
- Развој спорта и туризма.

Овако широко прихваћен приступ одрживом развоју указује да он почива на четири стуба: економском, социјалном, културалном и еколошком. Неопходно је да све четири компоненте развоја друштва буду подједнако значајне у држави и друштву и да буду чврсто међусобно повезане и засноване на адекватној

институционалној основи. Дакле, одрживи развој је могућ само уколико су све четири димензије развоја подједнако заступљене и важне.

Документ Стратегија одрживог развоја града Крагујевца 2013-2018 израђен је коришћењем партиципативног приступа који подразумева укључивање свих заинтересованих страна у процес стратешког планирања. Укључењем шире заједнице обезбеђује се побољшање квалитета донесених одлука и самим тим, повећава се одговорност за имплементацију.

Овакав приступ омогућава (Град Крагујевац, 2012):

- Широ базу знања која обезбеђује доношење квалитетних одлука;
- Подршку за донесене одлуке;
- Колективно власништво над проблемима и резултатима;
- Формирање будућих партнерстава у имплементацији пројеката.

У процес израде Стратегије одрживог развоја укључене су све заинтересоване стране (Град Крагујевац, 2012):

- Представници градске управе и комуналних предузећа;
- Јавне институције;
- Регионалне институције;
- Финансијске институције;
- Приватни сектор и инвеститори;
- Удружења и невладине организације.

Град Крагујевац има јасно дефинисану Стратегију одрживог развоја која је у потпуности усаглашена са Националном стратегијом одрживог развоја и дефинисаним СЛОП стандардима. Ово потврђује и чињеница да је 2015. године добитник повеље „Лидерство за одрживи развој“, која се додељује у оквиру програма „Лидери одрживог развоја“, који обухвата свих 168 општина и градова у Републици Србији.

7. Закључак

Проблем одрживог развоја у савременим условима привређивања, а нарочито после настанка глобалне економске кризе, добија све више на значају. Растућа производња, конкуренција и жеља за што већим профитима условљавају исцрпно коришћење ресурса, чиме се намеће потреба за образовањем великог броја организација и удружења која делују у правцу обједињавања економских, социјалних и еколошких циљева. На тај начин се постиже остваривање основног циља одрживог развоја који се огледа у томе да задовољење потреба садашњих генерација не угрожава будуће генерације да задовоље своје потребе такође.

Постоји велики број докумената дефинисаних на глобалном и локалном нивоу који у извесној мери обавезују на деловање у овом правцу. Као најважнији истиче се Декларација о животној средини и развоју -донета у Рио де Жанеиру 1992. године, која представља кратак водич за одрживи развој у целом свету. Двадесет година касније, такође у овом граду, одржана је Конференција о одрживом развоју која је као централни проблем представила зелену економију (зелени раст). Данас, у свету постоји велики број пројеката који подразумевају ангажовање значајних финансијских средстава и усмерени су управо на очување животне средине.

У Републици Србији оквир одрживог развоја одређен је Националном стратегијом одрживог развоја која је усвојена 2008. године. Дакле, неопходно је да све локалне стратегије одрживог развоја буду са њом усклађене. Једно од најзначајних удружења која делују у правцу промовисања и унапређења локалног и регионалног развоја у Републици Србији је Центар за одржив локални и

регионални развој. Веома значајну подршку одрживом развоју пружа USAID пројекат одрживог локалног развоја чији је носилац Америчка агенција за међународни развој.

Одрживи развој није само локални проблем већ и глобални и подразумева непрестану координацију великог броја активности на овом пољу. Дакле, зависи не само од националних развојних политика, већ и од светске економске, социјалне, политичке и културалне ситуације.

Литература

1. Awan, G. A. (2013). [Relationship between Environment and Sustainable Economic Development: A Theoretical Approach to Environmental Problems](#). *International Journal of Asian Social Science*, 3(3), 741-761.
2. Bigerna, S., Bollino, C. A. & Polinori, P. (2014). [The Question of Sustainability of Green Electricity Policy Intervention](#). *Sustainability*, 6(8), 5378-5400.
3. Влада Републике Србије (2008). *Национална стратегија одрживог развоја*. преузето 15. јуна 2015, са http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678
4. Вујичић, М. и Ристић, Л. (2008). NEAT туризам – сегмент одрживог развоја или агресије над развојем, *Економика*, 54(5-6), 38-46.
5. Град Крагујевац (2012). *Стратегија одрживог развоја града Крагујевца 2013-2018*. преузето 01. јуна 2015, са http://www.kragujevac.rs/Strategija_odrzivog_razvoja_grada_Kragujevca-340-1
6. Град Ниш (2009). Ревизија стратегије развоја града Ниша за период 2009-2020. године, преузето 11. септембра 2015, са <http://www.ni.rs/wp-content/uploads/file/2010revizija-strategije.pdf>
7. Guo, L. & Ma, H. (2008). [Conflict between Developing Economic and Protecting Environment](#). *Journal of Sustainable Development*, 1(3), 91-97.
8. Екмекциоглу, Е. (2013). Sustainable Economic Development and the Role of Entrepreneurship Factor. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 3(6), 34-43.
9. Јовановић, Гавриловић, Б. (2013), *Привредни развој са људским ликом*, Београд: Економски факултет.
10. Костић, М. и Петровић, М. (2015). Значај очувања биодиверзитета у културној еволуцији човека као кључни фактор одрживог развоја, *Менаџмент у хотелијерству и туризму*, 3(1), 68-76.
11. Лековић, М. и Пантић, Н. (2014). Државна финансијска подршка и капиталне инвестиције као фактори развоја српског туризма, *Менаџмент у хотелијерству и туризму*, 2(1), 65-70.
12. Мајсторовић, А. и Милојевић, И. (2006). Финансирање програма одрживог развоја у Републици Србији, *Пословна политика*, број 5, 18-22.
13. Марошек, Ј., Зупан, С., Велцин, К., Билић, З. и Маринковић, А. (2012). *Мониторинг и евалуација стратегија локалног одрживог развоја*. преузето 31. маја 2015, са <http://indicator.sepa.gov.rs/slike/pdf/o-indikatorima/prirucnik-lor>
14. Митић, Г. (1996). *Социјални и економски аспекти структурних промена у правцу одрживог развоја*. Раст и структурне промене привреде Србије у условима транзиције, Економски факултет, Крагујевац.

15. Митић, Г. (1997). *Структурне промене привреде Србије и одрживи развој*. Проблеми, концепције и стратегије привредног развоја Србије, Економски факултет, Ниш.
16. Радојевић, Д. (2010). *Институционални оквир за спровођење Националне стратегије одрживог развоја*. преузето 11. јуна 2015, са <http://www.emins.org/srpski/strategija-odrzivog-razvoja>
17. Ристић, Л. (2013). Стратегијско управљање одрживим руралним развојем у Републици Србији. *Економски хоризонти*, 3, 229–243.
18. The World Bank (2001). *What is Sustainable Development*. преузето 22. јуна 2015, са www.worldbank.org/depweb/english/sd.html
19. UNEP (2013). *Sustainable Development Financing*. преузето 26. маја 2015, са <http://www.unep.org/post2015/SustainableDevelopmentFinance/tabid/133028>
20. USAID SERBIA (2014). *USAID Sustainable Local Development Project*. преузето 29. маја 2015, са <http://www.lokalnirazvoj.rs/sr/o-projektu>
21. Центар за одржив локални и регионални развој (2015). *Шта је COR?* преузето 02. јуна 2015, са <http://www.cor.co.rs/index.php/sr/onama/sta-je-cor>

Примљено: 12.09.2015. Прихваћено: 12.10.2015.